

Restoratiivisen oikeuden historiallinen kehitys ja sen reunaehdot

Juhani Iivari, Valt. Tri., dosentti
THL

**SOVITTELU SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA-
SEMINAARI Eduskunnassa 22.01. 2009**

SOVITTELUN LÄHESTYMISTAPOJEN HISTORIAALLINEN KEHITYS

- 1) Heimoyhteisöllisen sovittelun murtuminen 1800-luvulla (USA)**
- 2) Sovittelu varhaisena oikeuden kriitikkona 1900 -luvun alussa (USA)**
- 3) Lyhyt yhdyskuntasovittelun vaihe 1960 –luvulla (USA)**
- 4) Modernin sovittelun esiinmarssi 1970 –luvulla (USA, KANADA)**
- 5) Moderni sovittelu rantautuu Eurooppaan 1980-luvulla**
- 6) Restoratiivisen oikeuden aika alkaa 1990-luvulla**

MODERNIN SOVITTELUN REUNAEHDOT:

- **1970 -luvun alussa Yhdysvalloissa ja Kanadassa: haluttiin oikeutta myös huono-osaisille; ongelmana oikeuden saatavuus**
- **Lisäkritiikki: lakia ylikäytettiin; lähes kaikki ongelmakäyttäytyminen oli kriminalisoitu**
- **Rikos- ja vankitilastot jatkoivat kasvuaan; virallista rikosoikeusjärjestelmää moitittiin tehottomaksi**
- **Korostettiin ”varhaista puuttumista” keinona ehkäistä ristiriitojen eskaloituminen rikoksiksi**
- **Haluttiin purkaa oikeusbyrokratiaa ja oikeusformalistiikkaa**

- **Korostettiin osallistumisoikeuksien ensisijaisuutta**
- **Nostettiin esiin uhrin (ja osapuolten) asema passiivisista sivusta-
katsojista aktiivisiksi oman asiansa subjekteiksi (Nils Christie)**
- **”Valtio on varastanut konfliktit” (Conflict as Property)**
- **Oikeus tulee yhteiskunnallistaa (yhdyskuntien osallistuminen;
heimoyhteisöllisen oikeuden ihannointi)**
- **Rangaistusteoreettisen ajattelun kritiikki**

- **RESTORATIIVINEN OIKEUS JÄSENTYI ERI ROOLEIHIN
SUHTEISSA RIKOSOIKEUSJÄRJESTELMÄÄN**

RESTORATIIVISEN OIKEUDEN JÄSENTYMINEN SUHTEESSA RIKOSOIKEUSJÄRJESTELMÄÄN

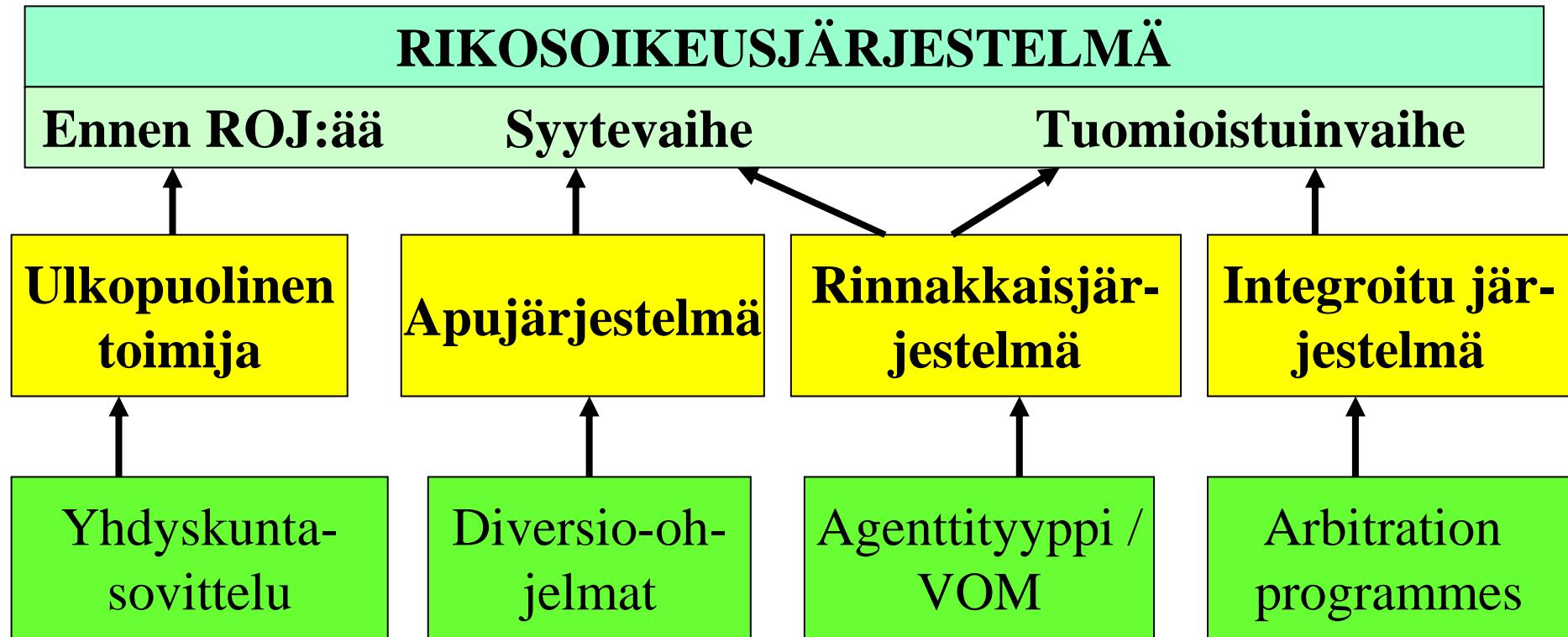
- 1) RIKOSOIKEUSJÄRJESTELMÄN ULKOPUOLINEN TOIMIJA (abolitionistinen lähestymistapa)**
- 2) RIKOSOIKEUSJÄRJESTELMÄN APUJÄRJESTELMÄ (diversiotehtävä)**
- 3) OIKEUDEN RINNAKKAISJÄRJESTELMÄ (oikeutta täydentävä ja oikeutta korvaava tehtävä)**
- 4) MAKSIMAALISEN INTEGRAATION JÄRJESTELMÄ (tulevaisuuden malli?)**

4) MAKSIMAALISEN INTEGRAATION JÄRJESTELMÄ:

- **Restoratiivinen oikeus vaikuttaisi rikosoikeusjärjestelmän perusteisiin**
- **Ei muutoksia oikeuden toimintorakenteisiin, mutta kylläkin perusarvoihin**
- **Oikeusjärjestelmän perusarvoksi tulisi kaikinpuolinen rikoksen ”restoraatio”; tekijän ja uhrin auttaminen poliisitutkin-
nasta jälkihuoltoon saakka**

- **Sovittelun tulisi olla mahdollista kaikissa rikosoikeuden vaiheissa ja kaikissa tapauksissa, missä osapuolet vain niin tahtovat**
- **Oikeusviranomaisen tehtävä ei olisi osallistua itse prosessiin vaan valvoa sen lain- ja oikeudenmukaisuutta (prosessisäännöt, oikeussuoja)**
- **Rangaistus ja pelotus olisivat toissijaisia tai ”ultima ratio”-menettelyitä**
- **Ne tulisivat kysymykseen jos tekijä kiistää teon tai kieltäytyy suorittamasta korvausta, jos sovittelu ei ole muuten mahdollinen, jos sopimus ei riittävästi symboloi suuren yleisön huolta rikoksesta, tai jos tekijä on eristettävä yleisen turvallisuuden takia**

RESTORATIIVISEN OIKEUDEN SUHDE RIKOSOIKEUSJÄRJESTELMÄÄN / OSAPUOLTEN ASEMA



Lisääntyvä mahdollisuus vaikuttaa RO:ään tai mukautuminen siihen

Osapuolten itsenäisyys kasvaa tai mielivalta lisääntyy oikeusturvan puutteessa

AJANKOHTAISKESKUSTELUA

- **Restoratiivisen oikeuden merkityksen kasvu kansainvälisessä rikosoikeuskeskustelussa:**
- **Kansainvälinen rikosoikeus nojaa yhä tunnusomaisemmin sellaisiin tavoitteisiin kuten rauha, turvallisuus, totuus, oikeus ja sovittelu (reconciliation). Nämä samat arvot ovat myös restoratiivisen oikeuden arvoja yksilöiden konflikteissa**
- **Restoratiivisen oikeuden soveltamisesta on annettu kansainvälisiä suosituksia (esim. EN:n suositus, Uhrin asema rikosprosessissa, YK:n suositukset); ns. ”soft law” -suosituksia**
- **Sovittelemattomia konflikteja ei ole (Ahtisaari): Mutatis mutandis: sovittelemattomia rikoksia ei ole.**

- ◆ **RO:n conferencig-mallit ovat rikosoikeusjärjestelmälle vaarattomia, koska ne toimivat oikeuden ulkopuolella tai ovat totaalisti integroituja oikeusjärjestelmään**

MIKSI RESTORATIIVISTA OIKEUTTA SUOSITAAN/SIEDETÄÄN?

- ◆ **Riskienhallintayhteiskunta: toteuttaako restoratiivinen oikeus paremman poikkeavien ryhmien käsittelyn ja hallinnan kuin rikosoikeusjärjestelmä?**
- ◆ **Hyvinvointivaltion purkaminen: tuottaako RO vain tehokasta vastuuttamisen ideologiaa ja vieraantumisen hallintaa – tehtävä, johon rikosoikeusjärjestelmä ei kykene?**
- ◆ **Onko rikosoikeusjärjestelmä nähtävä vain sosiaalisten ongelmien kontrollijärjestelmänä ja siinä tehtävässä epäonnistuneena, jolloin RO:n tehtävä on toimia rangaistusjärjestelmän umpikujan ratkaisijana?**

JA LOPULTA:

MIHIN VANKILARANGAISTUSTA TARVITAAN?

- ♦ **Vangit ovat 85%:sesti päihde-, mielenterveys-, sairaus-, työttömyys-, asunnottomuusongelmaisia etc.**
- ♦ **Vankila on ylipäänsä väärä ympäristö yrittää ratkoa heidän ongelmiaan**
- ♦ **Rikoksiin syyllistyneet tarvitsevat ennen kaikkea yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja sosiaali- ja terveyspalveluista**

TEESI:

**TULEVAISUUDESSA VAPAUSRAN-
GAISTUKSEEN TULLAAN SUHTAUTU-
MAAN KUIN MIHIN TAHANSA
HÄPEÄLLISEEN IHMISEN
KOHTELUUN MENNEISYYDESSÄ**